

7. Закон України № 2136-VIII від 13 липня 2017 року «Про Конституційний Суд України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 35, ст. 376).

8. Закон України № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2017, № 48, ст. 436).

9. Закон України № 720-IX від 17 червня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 47, ст. 408).

Кравчук Тарас Ігорович,

старший викладач кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ КОМАНДИРІВ: НАСЛІДКИ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ

21 серпня 2024 року Верховна Рада України ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду (РС МКС), завдяки чому Україна стала 125-ю державою-учасницею цього міжнародного договору. Римський статут – це міжнародний договір, шляхом підписання якого у 1998 році було засновано Міжнародний кримінальний суд. Після ратифікації Римського статуту держава стає учасником Міжнародного кримінального суду, а злочини її громадян або вчинені на її території – підсудними судові в Гаазі. Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції та може приймати до свого провадження справи не тільки за зверненням держави-учасниці, а й з власної ініціативи.

То ж, після ратифікації Римського статуту Верховна Рада України ухвалила законопроект №11484 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів

України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього». 24 жовтня 2024 року зміни до Кримінального кодексу України набули чинності, що стало остаточним етапом у процесі гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами кримінальної відповідальності за найтяжчі злочини.

З метою імплементації статті 28 Римського статуту МКС Кримінальний кодекс України доповнено новою статтею 31-1, яка встановлює кримінальну відповідальність військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників, за будь-який злочин, передбачений статтями 437–439, 442, 442-1 КК, вчинений підлеглою особою, яка на момент вчинення злочину перебувала під його фактичним командуванням і контролем, за умови що при цьому він достовірно знав або проігнорував інформацію, яка явно вказувала на те, що зазначена підлегла особа вчиняла або мала намір вчинити такий злочин, але не вжив дій, яких повинен був і міг вжити у межах своїх повноважень для запобігання чи припинення вчинення злочину або для повідомлення про такий злочин органу досудового розслідування [1].

Під *військовим командиром* слід розуміти особу, яка на правових підставах уповноважена здійснювати командування та контроль над однією чи більше підлеглими особами, які беруть участь у бойових діях та належать до збройних сил держави. Під *іншою особою, яка фактично діє як військовий командир*, у цій статті слід розуміти особу, під владою та контролем якої у зв'язку з веденням бойових дій перебувають одна чи більше підлеглих осіб, які беруть участь у бойових діях та не належать до збройних сил держави. Під *начальником* слід розуміти особу, яка обіймає посаду чи перебуває у становищі, що надають владні повноваження (владу) та контроль над однією чи більше підлеглими особами [1].

Отже, у світлі ратифікації Римського статуту та впровадження відповідних змін до Кримінального кодексу України, на військових командирів покладено додаткову кримінальну відповідальність за злочини, вчинені їх підлеглими, якщо такі дії належать до категорій, визначених у статтях 437, 438, 439, 442 та 442-1 КК України.

1. *Злочин агресії* (ст. 437 КК України). Військові командири можуть бути притягнуті до відповідальності за злочини агресії, які запроваджують початок або продовження збройного конфлікту, що порушує міжнародне право. Це

охоплює планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни, що може включати як військові, так і політичні рішення.

2. *Воєнні злочини* (ст. 438 КК України). Командири нестимуть відповідальність за дії підлеглих, які порушують закони та звичаї війни, наприклад, ведення бойових дій з ігноруванням норм міжнародного гуманітарного права. Це можуть бути умисні атаки на цивільне населення, застосування заборонених методів ведення війни, катування, а також інші порушення, що становлять воєнні злочини.

3. *Застосування зброї масового знищення* (ст. 439 КК України). Військові командири підлягають кримінальній відповідальності за використання зброї масового знищення їх підлеглими, яка має здатність завдати надзвичайно великих масштабних руйнувань або втрат серед цивільного населення та військових. Це може бути: хімічна зброя, біологічна зброя та ядерна зброя. *Хімічна зброя* – використання отруйних речовин, таких як нервово-паралітичні агенти, які можуть викликати смерть або серйозні ушкодження організму. *Біологічна зброя* – застосування бактерій, вірусів чи інших мікроорганізмів, які можуть спричинити пандемії або масову загибель людей. *Ядерна зброя* – вибух ядерних боєголовок, який спричиняє масштабні вибухи, термічні опіки, радіаційне опромінення та руйнування значних територій.

4. *Геноцид* (ст. 442 КК України). Командири можуть бути відповідальними за дії підлеглих, які включають намір знищити повністю або частково національну, етнічну, расову або релігійну групу шляхом вбивства, заподіяння шкоди або створення умов, спрямованих на знищення такої групи.

5. *Злочини проти людяності* (ст. 442-1 КК України). Це умисні дії, спрямовані на широкомасштабний або систематичний напад на цивільне населення, що включають переслідування, депортації, звалтування, катування, вбивства, рабство та інші нелюдські діяння, які порушують основні права людини.

Вказані зміни до Кримінального кодексу України покладають на військових командирів особливий обов'язок щодо контролю за діями своїх підлеглих та вжиття необхідних заходів для запобігання вчиненню злочинів, що порушують міжнародне гуманітарне право. Недотримання цього обов'язку може стати підставою для притягнення командирів до кримінальної відповідальності, навіть якщо вони безпосередньо не брали участі у вчиненні злочинних дій. То ж, військовий

командир, а також інші особи, які фактично виконують функції військового командира чи займають керівні посади, нестимуть кримінальну відповідальність за умови, якщо вони достеменно знали або свідомо ігнорували інформацію, яка чітко вказувала на те, що їхній підлеглий вчиняє або має намір вчинити злочин. В такому випадку, якщо командир не вживає заходів, які він зобов'язаний і має змогу вжити в межах своїх повноважень, щоб запобігти або зупинити вчинення цього злочину, або не повідомляє відповідні органи досудового розслідування про вчинення злочину, підлягає кримінальній відповідальності. Це підкреслює важливість активної позиції командирів у контролі за діями своїх підлеглих, адже їхня бездіяльність або неналежна реакція на злочинні наміри можуть стати підставою для їхньої юридичної відповідальності. Таким чином, для уникнення кримінальної відповідальності командири мають не лише знати про можливі злочини, але й активно діяти для їх запобігання.

Також, доречно підкреслити, що зазначені зміни до КК України мають кілька важливих недоліків, які можуть ускладнити практичне застосування та викликати правові колізії:

1. Конфлікт із Конституцією України. Стаття 61 Конституції України закріплює принцип індивідуальної відповідальності, що передбачає притягнення до кримінальної відповідальності лише за особисто вчинені діяння. Однак внесені зміни передбачають кримінальну відповідальність командирів за дії підлеглих, навіть якщо самі командири безпосередньо не брали участі в злочині, що суперечить конституційному принципу.

2. Відсутність чітких меж відповідальності. Не чітко визначено критерії того, коли командир «достовірно знав або проігнорував інформацію» про злочин, що може призвести до зловживань і неправильного тлумачення на практиці.

3. Ризик надмірної відповідальності командирів. Це може накладати надмірну відповідальність на командирів за дії їхніх підлеглих, особливо у випадках, коли командир фактично не міг контролювати всі дії або своєчасно запобігти злочину.

4. Недостатня правова захищеність командирів. Відсутність механізмів для належного захисту прав командирів, які можуть бути обвинувачені через дії підлеглих, може створити ситуацію, коли командири будуть засуджені без належного врахування їхніх обставин.

Отже, зміни до законодавства підкреслюють відповідальність командирів за дії підлеглих, але разом із тим містять певні недоліки, такі як можливий конфлікт із принципом

індивідуальної відповідальності, невизначеність меж відповідальності, ризик надмірного покладання вини на командирів та недостатня правова захищеність. Ці питання потребують подальшого законодавчого врегулювання для забезпечення балансу між ефективною відповідальністю командирів та їх правовим захистом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього : Проект Закону від 15.08.2024 р. № 11484. URL: <https://itd.rada.gov.ua/BILLINFO/Bills/Card/44725>.

3. Римський статут Міжнародного кримінального суду. Ратифікація від 21.08.2024 р. № 3909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.

Крижевський Андрій Вадимович,
докторант Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО- ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ УЧАСНИКАМИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ

В умовах розвитку інформаційних технологій удосконалюються форми і методи кримінально протиправної діяльності, а окремі категорії злочинів і кримінальних проступків суттєво зростають. Нині шахрайство – найпоширеніший вид кримінального правопорушення в Україні серед офіційно облікованих навіть без урахування рівня латентності. Особливу стурбованість викликають шахрайства вчинені в організованих формах співучасті та шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, оскільки це найбільш складні для кваліфікації та доказування кримінально каранні делікти.

Підстави кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням